

Pikseli tarkentuu

Kenen kaupunki? -pamfletti haastaa kaupunkikehityksen linjan

Tommy Kaj Lindgren

Helsingin kaupungin suunnittelua kriittisesti tarkastelevan *Kenen Kaupunki?*-pamfletin (Hautajärvi ym., 2021) aiheiden ympärillä käytävä vilkas keskustelu kertoo kaupunkisuunnittelun olevan ilahduttavalla tavalla osa julkisen keskustelun valtavirtaa. Syynä julkaisun näkyvyyteen on käsiteltyjen aihepiirien runsaus ja ajankohtaisuus sekä toisaalta aiheiden käsittelytapa – jokainen pamfletin essee on samalla avoin kysymys, joka vaatii vastauksia tai reaktiota. Docomomo Suomen, ICOMOSin Suomen osaston, Rakennustaiteen Seuran ja Rakennusperintö-SAFA:n yhdessä julkaisema kirja on osunut usean tapahtuman ja virtauksen saamaan: maaliskuun puolenvälin julkistamista edelsi Hallinto-oikeuden hylkäävä päätös koskien museoviraston valitusta Garden Helsingin asemakaavasta (Museovirasto, 2021), ja heti julkistamisen jälkeen kaupunkilaisilla oli mahdollisuus tutustua Elielinaukion suunnittelukilpailun tuloksiin Helsingin Sanomien sivuilla (Bäckgren, 2021a). Viime vuosien taustahällynä kaupunkisuunnittelussa ovat olleet tiivistämisen ideologia sekä korkean rakentamisen rantautuminen Suomeen, kummatkin pamfletin arvostelun kohteina. Kaupungin välittömät pyrkimykset leimata kritiikki ‘ohueksi ja väsyneeksi’ (Bäckgren, 2021b), antoivat kuitenkin tilaa keskustelulle suunnittelun suunnasta ja kaupungin tavoitteista (Bäckgren, 2021c). Lopulta huhtikuussa Helsingin Sanomien kaupunkisuunnittelua koskeva pääkirjoitus päättyi lauseisiin, jotka olisivat voineet olla suoraan pamfletista: “Asukkaiden toiveita ei selvästikään ole kuultu riittävän herkällä korvalla. Helsinki on ihmisen kokoinen, avara ja vihreä pääkaupunki. Sellaisena sen pitäisi pysyä jatkossakin.” (“Helsingin nopea kasvu hämmentää nyt monia”, 2021).

Pamfletin sisältöä jäsentää kolmen toimittajan, Harri Hautajärven, Juhana Heikosen ja Timo Tuomen, kokonaiskuvan antava esipuhe (Petteri Kummala on kirjan neljäs toimittaja) ja ongelmallisiksi nähdyt hankkeet paikallistava kiinteistökartta. Pamfletin keskiössä on kantakaupunki: hankkeiden ongelmallisuus taas selittyy niiden sijoittumisesta RKY-alueiden yhteyteen, suojelluille

alueille, sekä niiden vaikutuksista suojeltuihin rakennuksiin tai laajemmin kaupunkikuvaan. Alueellinen raja on siis varsin suppea, mutta käsitellyt aihepiirit hyvin vaihtelevia korkean rakentamisen monipuolisesta ruodinnasta (Hautajärvi: Tiiviimmin, korkealle, tehokkaammin?), kaupungin merellisen luonteen muutoksesta (Nevanlinna ja Häyrynen: Eteläsatama ja kaupunkisuunnittelupolitiikan käänne) yksittäisen rakennuksen muuttamista koskevaan kritiikkiin (Tuomi ja Pöyhä: Kansallisteatterin kortteli - voiko historiallisia arvoja nollata retoriikalla ja lakia venyttämällä?). Läpikäyvä teemana esseissä on huoli kaupungin identiteetistä, kaupunkiympäristön laadusta ja kaupunkikehityksen prosessien suunnasta.

Pamfletin käynnistämä keskustelu on ollut runsasta ja hyvin julkista – esitetyt näkökohdat ovat nousseet esille mm. Helsingin Sanomissa, Hufvudstadsbladetissa (mm. Holmlund, 2021), Ylen uutisoinnissa (mm. Aromaa, 2021), Rakennuslehdessä, Arkkitehti-lehdessä (Vesikansa, 2021) ja Suomen Kuvalehdessä (Miettinen, 2021). Keskustelu on myös monella tapaa jakautunutta ja osa keskustelusta etenkin sosiaalisen median foorumeilla on nopeasti kärjistynyt jyrkkien vastakkainasetteluiden luomiseen: kehitys vastaan taantuma, suojele vastaan pilaaminen. Tämä kuo-hunta ei ole varsinaisesti vienyt keskustelua eteenpäin, sillä se näyttää usein perustuvan aiheiden ohi puhumiselle, mutta se on keskustelun seuraajille osoittanut oivallisesti kitkan juuren – erimielisyyden tiivistämisestä ja sen hinnasta. Sosiaalisen median ulkopuolella, valtamedioissa ja asiantuntijablogeilla merkittävimmät pamfletin arvostelun linjat ovat keskittyneet puolustamaan sijoittajien aloitteellisuuden merkitystä, tiivistämisen etuja sekä käytettyjen prosessien poliittista avoimuutta, hyvänä esimerkkinä YIT:n Juha Kostiaisen (2021) blogi Nokkela kaupunki. Perusteellisemmässäkin arvostelussa binäärisyys kuitenkin vaivaa väitteitä – nykyisen kaupunkikehityksen kritiikki nähdään nopeasti täysin yksityistä rahaa ja rakentamista yleensä vastustavaksi, ja paikoitellen sorrutaan valikoiviin ja vääristeleviin tulkintoihin.

Rakentavinta keskustelua on syntynyt dialogin ja moniäänisyyden varmistavissa tilanteissa, kuten Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön toimialan johtajan Mikko Ahon ja kirjan kahden toimittajan Hautajärven ja Heikosen yhteishaastattelussa (Bäckgren, 2021c) sekä Ahon, taiteilijaprofessori, arkkitehti Juha Ilosen ja taidehistorioitsija professori emerita Riitta Nikulan keskusteluissa Ylen Kulttuuriyökkönen-ohjelmassa (Kytöjä, 2021). Pelkkien vastakkaisten väitteiden sijaan näissä keskusteluissa nousee esiin myös useita jaettuja arvoja, kuten varovaisuutta korkeaa rakentamista kohtaan ja käytettyjen kilpailumuotojen kritiikkiä. Yleisellä tasolla kaupunkiympäristön laadusta ja tavoitteista pystytäänkin puhumaan yhteisellä sävelellä – kun tavoitteet tarkentuvat hankkeiksi, joudutaan vastaavasti tarkentamaan myös käsitteitä: mitä tarkoitetaan ympä-

ristön laadulla ja kaupungin identiteetillä? Mikä on suojelun, kulttuuriympäristöjen sekä kaupungin omien selvitysten rooli ja painoarvo, kun edistetään kantakaupungin tiivistymistä ja houkutellaan sijoittajia keskustaan?

Hankekeskeisyys julkisessa keskustelussa ajaa herkästi hyvin jyrkkään puolesta–vastaan-argumentointiin sekä raflaaviin otsikointeihin – vähemmälle huomiolle julkisuudessa on jäänyt tiivistämistä ajava yleiskaava, joka muodostaa eksplisiittisesti taustan kaikkien esseiden aihepiireille. Tiivistämisen tavoitteista kertovat ‘pikselit’ suuren mittakaavan kaavakartassa (Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, 2016) tarkentuvat tulevaisuuden kaupunkiympäristöjen kuviksi tavalla, joka pakottaa kysymään, onko tässä periaatteessa loogisessa kaavatasojen progressiossa nyt edetty kuitenkin väärin päin? Saavutetaanko asemakaavojen ja ennen kaikkea toteutuvan kaupungin tasolla ympäristöä, joka voidaan yhdessä mieltää laadukkaaksi muillakin mittareilla kuin sijoittajien tyytyväisyydellä? Kysymyksen ytimessä on tiivistämisen tavoite.

Yleiskaavan ajaman tiiviyden ‘sitkeys’ argumenttina on ymmärrettävää, kun se esitetään tavoiteltavana niin taloudellisista kuin ekologisista lähtökohdista käsin. Kahden maailman kansalaisena tiivistäminen voidaan tarvittaessa perustella yhdellä tai toisella tavalla. Viime aikoina etenkin ekologisten hyötyjen toistuvasti osoittautuessa problemaattisiksi, tiiveyden tavoitteen perustelu on painotettu tarpeen mukaan muilla tavoilla – ja kun asumisen hinnan tai kulkumuotojen valinnan muodostuminen osoittautuu yhtä moniulotteisiksi kuin esimerkiksi kasvihuonepäästöjen arviointi, voidaan tiivistämistä perustella ‘15 minuutin kaupungin’ uudelleenlämmittämisellä, urbaanin elämäntavan mahdollistamisella ja ainakin lopulta nojaten yleisiin agglomeraatioetuihin. Yksiselitteiset seuraussuhteet tiiveyden ja sen väitettyjen hedelmien välillä on kerta toisensa jälkeen osoitettu harhoiksi: silti kasvava Helsinki on kaupungin poliittinen tavoite ja tiivistäminen on nähty tämän kasvun ensisijaisena välineenä.

Rakentamalla suojeltujen kulttuuri- ja luontoympäristöjen päälle ja yhteyteen menetetään kuitenkin varmuudella yhteistä pääomaa. Toteuttamalla kestävämpään tehokkaita hankkeita ja alueita rakennetaan laadultaan heikompaan kaupunkiympäristöä pysäköintikansineen ja pihakuiluineen eikä jonkin alkemistisen tempun kautta parempaa kaupunkia. Itseisarvoisen tiiviyden sijaan pamfletissa esitetään tavoite “kaupungista, jonka suunnittelussa ja rakentamisessa tärkeimmälle sijalle palaisi yhteinen etu: yleinen viihtyvyys, ympäristöterveys, ilmastokestävyys ja kulttuuriympäristön vaaliminen”. Kysymys on siis olevien arvojen tunnistamisesta ja kaupunkikehityksestä, joka pyrkii ratkaisemaan oman aikamme ja tulevaisuuden haasteita eikä teeskentelemään ratkaisujen olevan jo tiedossa.

On useita tapoja lukea pamfletin otsikko, Kenen kaupunki? – toisaalta voidaan kysyä, kenen silmin kaupunkia kulloinkin katsotaan ja toisaalta pohtia omistajuutta, kenelle kaupunki ‘kuuluu’. Omistajaehdokkaista merkittävimmät eivät ole päivän keskustelussa vielä mukana, ja keskeistä on pohtia, millainen on se kaupunkiympäristön muutoksen määrittelemä perintö, jonka jätämme seuraaville sukupolville. Kommentoیدessaan Elielinaukion suunnitelmia professori emeritus Vilhelm Helander toteaa seuraavasti: ”Koko tämä hanke on esimerkki siitä, että Helsinki on nyt siirtynyt rakennusoikeuskeinotteluvaiheeseen. Kyseessä on asia, joka tulee jäämään historiaan vähemmän kunnioitettuna vaiheena.” (Bäckgren, 2021c). Kun tulevaisuuden helsinkiläiset katsovat taaksepäin kaupunkinsa lähistoriaa, toivottavasti he ovat helpottuneita todetessaan tämän ‘vähemmän kunnioitettavan vaiheen’ jääneen myös lyhyeksi.

Kirjoittaja on arkkitehti ja yksi pamfletin esseisteistä.

KIRJALLISUUS

- Aromaa, J. (11.3.2021). Joukko arkkitehteja syyttää Helsinkiä rakentamisen salamyhkäisyydestä ja “uuskorporatismista” – tuore kirja: tulevaan jättiareenaan liittyy kytkykaupat, Yle.
- Bäckgren, N. (12.3.2021a). Poliitikot pitävät Elielinaukion suunnitelmia mielenkiintoisina, mutta arkkitehdit parjaavat: ”Mietin, olenko avannut Aku Ankan”. *Helsingin Sanomat*.
- Bäckgren, N. (17.3.2021b). Arkkitehdit lyttävät tavan, jolla Helsinkiä nyt rakennetaan – Kaupunki pitää väitteitä ”ohuina ja väsyneinä”. *Helsingin Sanomat*.
- Bäckgren, N. (20.3.2021c). Arkkitehtien mukaan Helsinki on tuhoamassa useita paraatipaikkojaan samaan aikaan – Poikkeuksellisen kuumana käyvän keskustelun osapuolet asettuivat väittelyyn. *Helsingin Sanomat*.
- Hautajärvi, H., Heikonen, J., Kummala, P., & Tuomi, T. (toim.). (2021). *Kenen kaupunki? Helsingin kaupunkisuunnittelu ja kulttuuriympäristö törmäyskursilla*. Helsinki: Docomomo Suomi Finland, ICOMOSin Suomen osasto, Rakennustaiteen Seura, Rakennusperintö-SAFA.
- Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. (2016). Helsingin uusi yleiskaava. Kaupunkikaava.
- Helsingin nopea kasvu hämmentää nyt monia. (13.4.2021). *Helsingin Sanomat*, pääkirjoitus.
- Holmlund, S. (20.3.2021). Staden får en utskällning för hur den behandlar Sandviken och Elielplatsen - Samhällsvetare och arkitekter riktar skarp kritik mot Helsingfors stadsplanering av de mest värdefulla områdena i centrumkärnan, *Hufvudstadsbladet*.
- Kostiainen, J. (21.3.2021). Kenen kaupunki -pamfletissa ovat faktat ja epämääräinen vihjailu törmäyskursilla. *Nokkela kaupunki -blogi*. <https://nokkelakaupunki.fi>.
- Kytöja, V. (juontaja). (22.3.2021). Arkkitehtuurisota - uudistetaanko Helsinkiä liian hätäisesti? *Kulttuuriykkönen*. Yle.
- Miettinen, T. (1.4.2021). Kansallismaisemat kaupan – Helsinki tuhoaa kulttuuriympäristönsä ja lähiluontonsa, väittää arkkitehtien pamfletti. *Suomen Kuvalehti*.
- Museovirasto. (18.1.2021). Museovirasto ei hae valituslupaa Helsinki Garden -päätökseen. <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/museovirasto-ei-hae-valituslupaa-helsinki-garden-paatokseen>
- Vesikansa, K. (2021). Kenen ehdoilla kaupunkia tehdään? *Arkkitehti*, (1).